

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ihor SKAKUN,

Буковинський державний медичний університет,

Чернівці (Україна),

Skakun.Ihor@bsmu.edu.ua

PROSPECTS AND PRIORITIES OF THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Ihor SKAKUN,

Bukovinian State Medical University,

Chernivtsi (Ukraine),

ResearcherID S-5818-2016

ORCID ID 0000-0001-9028-9538

Skakun Ihor. Prospects and priorities of the post-war reconstruction of Ukraine. The purpose of the article is to highlight the priority, scale and intensity of the implementation of socio-cultural development in the process of post-war reconstruction of Ukraine. Analysis of the content and format of implementation of the components of reconstruction in order to achieve the strategy of its achievement under force majeure socio-cultural conditions. The tasks of scientific intelligence are caused by the image of the expediency of involving innovative and fundamental dimensions of development for Ukrainian society. The post-war reconstruction of Ukraine should be classified in the context of urgent, short-term and long-term implementation and implementation. The **methodological arsenal** of the research is based on the analysis of scientific works, which highlight the peculiarities of the reconstruction and development of clusters of social activity in Ukraine. The synergistic approach appears as a universal methodological tool that defines interaction as a key element in achieving the principles of development in times of instability. The **results of the study** indicate that the implementation of individual reconstruction goals takes place even during the period of active military operations. At the same time, a full-fledged reconstruction strategy can be implemented only in the post-war period, when the state and society can focus on implementing the instructions of socio-cultural progress. The analysis of the developments of the scientific discourse determines the actual institutional and functional features of the development of the state in the conditions of martial law and the preservation and accumulation of potential for development under the conditions of post-war reconstruction. A promising direction of research is the search for optimal theoretical-methodological and worldview-mental principles for substantiating the popularity of the idea of Ukrainian revival. Therefore, the full-scale war in Ukraine from 2022 has suspended the usual format of Ukraine's strategic development, as the socio-cultural principles of force majeure activity prevail at the moment. However, development prospects remain in the arsenal of fundamental elements of the development of Ukrainian society already in the post-war period.

Keywords: *socio-cultural crisis, urgent recovery, short-term reconstruction, strategic development, post-war period in Ukraine.*

Вступ. Повномасштабне вторгнення військ РФ до України, окрім оперативного-практичних негативних наслідків, має ще й стратегічний вимір – припинення або ж гальмування сталого розвитку суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя. Військові дії зумовлюють короткострокові негативні прояви, які переорієнтовують потенціал держави на активність, яка акцентована на проблемах безпеки. Порушення системи безпеки в державі диктує відсутність стійкості в суспільстві та фактично нівелює цілісність та послідовність функціонування різних галузей. Водночас функціонування держави передбачає потужний інерційний складник життєспроможності, що постає своєрідним фактором виживання або надає час для адаптації до нових умов за форс-мажорних ситуацій.

Метою наукової розвідки є аналіз потенціалу в Україні в час воєнного стану та перспектив його актуалізації в період післявоєнної відбудови. Інерційність розвитку держави передбачає ефективне використання його принципів і в період

війни. Водночас післявоєнний процес відбудови характеризуватиметься новим поштовхом до розвитку українського суспільства. Завдання статті полягають у визначенні кількісних та якісних параметрів в парадигмі розвитку в усіх сферах суспільної діяльності в повоєнний період.

Історіографія питання. Проблема реалізації глобальної стратегії розвитку в Україні актуалізувалася після ухвалення відповідних цілей на міжнародному рівні та надання їм статусу цивілізаційних орієнтирів розвитку людства загалом. Науковий дискурс визначав особливості впровадження та досягнень моделі розвитку в кожній країні, зважаючи на природні та соціокультурні фактори. Україна, починаючи з 2014 року переживає етап посиленої соціокультурної турбулентності, яка після повномасштабного вторгнення на її територію переросла в форс-мажорну ситуацію національного масштабу. Все це постало в основі наукових досліджень, які визначали статус принципів національного розвитку¹. Водночас формуються передумови для актуалізації в науковому

¹ Lemishko O., Davydenko N., Shevchenko A. «Strategic directions of the economic recovery of post-war Ukraine», *Journal of Innovations and Sustainability*, 2022, Vol. 6 [in English].

дискурсі проблем, які визначатимуть подальші перспективи розвитку вже в післявоєнну епоху в Україні. Серед ключових аспектів, які варті уваги, відзначаються:

- політичні моделі розвитку українського суспільства²;
- прямі економічні втрати³;
- виробничі потужності⁴,
- логістично-транспортні аспекти⁵, імпорто-експортні операції⁶;
- інноваційні фактори в енергетиці⁷;
- адміністративна та корпоративна культура⁸;
- побудова громадянського суспільства⁹;
- демографічна ситуація¹⁰, міграційні процеси¹¹;
- освітньо-науковий¹², технологічний та культурний розвиток¹³, гуманітарний сектор¹⁴;
- глобальне природне середовище¹⁵, стан довкілля¹⁶ та екологія¹⁷.

Окремий кластер досліджень присвячений ролі міжнародної спільноти та векторів допомоги партнерів задля відновлення потенціалу України¹⁸. Зазначається, що підтримка України цивілізованим світом має не лише короткостроковий практично-галузевий ефект, а й забезпечує можливість формування стратегічних перспектив відновлення¹⁹. Водночас не варто нівелювати спроможність потужної за людським потенціалом європейської України до відновлення

та орієнтації до парадигми розвитку²⁰. Наразі розробляються програми та стратегії розвитку України в післявоєнний час, в яких визначаються терміни²¹ та концепти відновлення сфер життя.

Методологія. Дослідження проблеми післявоєнної відбудови України проводиться задля визначення оптимальних стратегій відновлення та подальшого розвитку держави та суспільства. Задля визначення актуальності та затребуваності принципів розвитку в українському післявоєнному кейсі проводиться аналіз потенціалу та особливостей різних сфер в Україні на основі наукових досліджень розвитку суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя держави.

Порівняльний аналіз дозволяє визначити умови розвитку різних соціокультурних сфер за умов стабільності та форс-мажорних обставин (воєнного стану). Систематизація забезпечує розуміння реального стану справ в усіх галузях суспільного життя в Україні в умовах війни та дозволяє моделювати формат повоєнного відновлення, визначаючи рівень втрат та руйнувань. Метод прогнозування визначає кореляцію принципів розвитку та потенціалу в поствоєнному суспільстві (демографічному, ресурсному, логістичному, технологічному тощо).

Результати. Активні військові дії завжди супроводжуються руйнуваннями та втратами – як

² Gryga V., Ryzhkov Y. «Research and innovation policy at wartime: case of Ukraine», *Creșterea economică în condițiile globalizării*, 2022, Vol. 16, P. 55-64 [in English].

³ Borko T., Fradynskiy O., Oneshko S., Zalievska-Shyshak A., Krasota O. «Prospects for restoring the economic potential of Ukraine in the post-war period», *Economic Affairs*, 2022, Vol. 67, P. 815-823 [in English].

⁴ Perevozova I., Fayvishenko D., Melnykovich O., Nemish Y., Shkurov Y. «Formation of a brand of sustainable industrial development in the postwar period», *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2022, Vol. 3, P. 179-184 [in English].

⁵ Kharazishvili Y., Kwilinski A., Bugayko D., Hryhorak M., Butorina V., Yashchishyna I. «Strategic Scenarios of the Post-War Recovery of the Aviation Transport Sustainable Development: The Case of Ukraine», *Virtual Economics*, 2022, Vol. 5, P. 7-30 [in English].

⁶ Lytvynova I., Ignatyuk A., Knir M., Liubkina O. «The impact of the war with Russia on the export/import of Ukraine and possible tools to restore the Ukrainian economy», *Amazonia Investiga*, 2022, Vol. 11, P. 16-25 [in English].

⁷ Melnyk O., Vaskina I. «Climate perspectives for post-war Ukraine», *Ukraine Analytica*, 2022, Vol. 3, P. 8-16 [in English].

⁸ Mattera M., Soto, F. «Dodging the bullet: overcoming the financial impact of Ukraine armed conflict with sustainable business strategies and environmental approaches», *Journal of Risk Finance*, 2023, Vol. 24, P. 122-142 [in English].

⁹ Odnolko I., Hladii O., Bondarchuk O., Zhadan Y., Leonidova O. «Anti-corruption reform as a component of the sustainable development strategy and its impact on a safe environment», *Cuestiones políticas*, 2022, Vol. 40, P. 232-242 [in English].

¹⁰ Mantsurov I., Stiegler N., Khrapunova Y., Barvinok A. «The role of youth in the world's development and post-war rehabilitation programs in Ukraine», *Journal of European Economy*, 2022, Vol. 21, P. 288-306 [in English].

¹¹ Slaviuk N., Bui T. «The Impact of the War on the Economic Development of Ukraine», *Politik in Focus*, 2022, Vol. 141 [In English].

¹² Tsekhmister Y. «Education of the Future: From Post-war Reconstruction to EU Membership (Ukrainian Case Study)», *Futurity Education*, 2022, Vol. 2, P. 46-57 [In English].

¹³ Ma X., Gryshova I., Koshkaldia I., Suska A., Gryshova R., Riasnianska A., Tupchii O. «Necessity of Post-War Renewal of University Teachers' Potential in Terms of Sustainable Development in Ukraine», *Sustainability*, 2022, Vol. 14 [in English].

¹⁴ Gorodnichenko Y., Kudlyak M., Şahin A. «The effect of the war on human capital in Ukraine and the path for rebuilding», *IZA Policy Paper*, 2022, Vol. 185 [in English].

¹⁵ Rawtani D., Gupta G., Khatri N., Rao P., Mustansar Hussain C. «Environmental damages due to war in Ukraine: A perspective», *Science of The Total Environment*, 2022, Vol. 850 [in English].

¹⁶ Maruniak E., Palekha Y., Kryshopt T. «Planning of spatial development in times of war and reconstruction: a vision for Ukraine», *Ukrainian geographical journal*, 2022, Vol. 4, P. 13-18 [in English].

¹⁷ Kosovych B., Vaskivska K., Kucher A. «Ecologization: Barriers and Opportunities to Overcome Them in the Conditions of Post-War Recovery», *Journal of Environmental Management and Tourism*, 2022, Vol. 7, P. 2017-2028 [in English].

¹⁸ Bergmann J., Romanushyn I. «Rebuilding Ukraine: How the EU should support Ukraine's reconstruction and recovery», *IDOS Policy Brief*, 2022, Vol. 6 [in English].

¹⁹ Grossi G., Vakulenko V. «New development: Accounting for human-made disasters – comparative analysis of the support to Ukraine in times of war», *Public Money & Management*, 2022, Vol. 42, P. 467-471 [in English].

²⁰ Vitrenko Y., Vorona V., Debych M. «The sphere of higher education as a component of the Recovery Plan of Ukraine», *Education: Modern Discourses*, 2022, Vol. 5, P. 64-73 [in English].

²¹ Becker T., Eichengreen B. J., Gorodnichenko Y., Guriev S., Johnson S., Mylovannov T., Rogoff K., Weder di Mauro B. «A blueprint for the reconstruction of Ukraine», *CEPR Press*, 2022, Vol. 31 [In English].

безпосередніми, так і непрямими, які потребують відновлення. Держава, яка стає ареною бойових дій потребує чіткого плану реагування на реалії війни та повинна оперативного розробляти формати екстреної відбудови та стратегічного відновлення свого потенціалу. Варто зазначити, що навіть у період військових дій держава не перестає розвиватися, хоч і в складних форс-мажорних умовах. Зрозуміло, що стратегія розвитку в часи війни зазнає багатьох трансформацій як в інституційно-концептуальному вимірі, так і в організаційно-практичному форматі.

Першим фактором розвитку, який зазнає суттєвих змін у воєнний час та в період післявоєнної відбудови є черговість актуалізації принципів цієї стратегії. Очевидно, що за умов стабільності розвитку суспільства пріоритетність реалізації принципів розвитку визначається рівнем готовності суспільства до змін та перетворень. Період післявоєнного відновлення формує зовсім інші алгоритми досягнення сталого розвитку.

Очевидно, що ключовою та безальтернативною умовою післявоєнного відновлення України є використання ключового принципу – досягнення миру та справедливості. Варто зауважити, що ці два концептуальні поняття необхідно використовувати в нероздільному поєднанні. Саме встановлення миру в Україні згідно з принципами справедливості, з поверненням всіх окупованих територій та зі сплатою агресором відшкодування за вчинені незаконні та антигуманні дії²², є запорукою цілісного відновлення потенціалу держави як в організаційно-економічному, так і в світоглядно-ментальному розумінні. Реалізація цього елементу стане маркером для українців в контексті безпеки – ключового параметра фізичного

перебування в Україні, ведення суспільної діяльності, планування майбутнього в цій країні.

Наступний крок в контексті цілей сталого розвитку покликаний екстрено ліквідувати катастрофічні наслідки війни в Україні – в природному середовищі та соціокультурному просторі. Забезпечення базових потреб для проживання – шлях до стабілізації ситуації та підґрунтя для подальшого розвитку й прогресу.

Далі актуалізується потреба в механізмах та інструментах, завдяки яким здійснюватиметься процес відбудови і тут очевидними драйверами є партнерство та інновації, які спроможні забезпечити необхідну синергію для досягнення швидких та стійких результатів в економіці, соціальній сфері, освіті, охороні здоров'я, екології, культурі та інших сферах життя суспільства.

Зрештою, стратегія післявоєнного відновлення все ж корелюється з цільовими вимірами стратегії розвитку, а саме – з децентралізованим поступом спільнот. Тобто, моделюється реалізація сталого розвитку в динаміці: від форс-мажорних обставин до стабілізації соціокультурної ситуації. Водночас актуалізуються інноваційні моделі розвитку – креативна економіка²³, цифровізація та технологізація²⁴, нова організаційно-адміністративна парадигма²⁵,

Загалом, пріоритетність актуалізації елементів стратегії розвитку визначатиметься рівнем гуманітарної кризи²⁶ та алгоритмами для її подолання.

Питання масштабності та інтенсивності застосування принципів сталого розвитку в процесі післявоєнної відбудови стикаються з низкою проблем, які є наслідками військових дій (див. табл. 1).

Таблиця 1

Післявоєнні реалії, які заважають швидкій відбудові

Фактори впливу	Зміст та форма протиріччя з принципами сталого розвитку
Економічний	Гальмування економічного росту, яке зумовлене фізичною зупинкою виробничих потужностей, кадровими втратами та відтоком фінансових ресурсів
Соціальний	Демографічна криза та погіршення рівня соціального благополуччя переважної частини населення
Організаційний	Зниження ефективності інституцій влади та відсутність стабільності у вертикальному та горизонтальному суспільному вимірі
Світоглядно-ментальний	Погіршення морально-психологічного стану на національному, колективному та індивідуальному рівнях у зв'язку з трагічними реаліями війни

Джерело: власна розробка автора.

Вказані фактори справді негативно впливають на загальнонаціональний рівень благополуччя українців та не відповідають нормам розвитку. Водночас такі характеристики є важливим маркером, який чітко окреслює першочергові проблеми, які варто вирішувати в післявоєнному періоді. Тут варто зосередити увагу

на диференціації проблемних кластерів розвитку суспільства та застосовувати принципи відбудови відповідно до потреб суспільства, розділивши їх на:

- екстрені;
- першочергові;
- невідкладні;

²² Zaychuk O., Zaychuk V. «Recovery of War Damage in Ukraine – Legal Aspects», *Law & Society*, 2022, Vol. 5, P. 11-23 [in English].

²³ Yevtushenko O., Arsenkina D. «Possibilities of post-war economic recovery using creative industries», *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, 2022, Vol. 16, P. 64-74 [in English].

²⁴ Spitsina A., Plukar L., Maslyhan O., Moroz T., Kasmin D., Nazarenko I. «Digitalization of the economy as a factor of sustainable state development against the background of large-scale military aggression (Ukrainian experience)», *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2022, Vol. 6, P. 304-315 [in English].

²⁵ Turovets Y., Pokhylenko I., Rossikhina H., Huseynov I., Bulhakova O. «Digitalization of the administrative services in various fields of activity», *Amazonia Investiga*, 2022, Vol. 11, P. 90-101 [in English].

²⁶ Guenette J., Kenworthy P., Wheeler C. «Implications of the War in Ukraine for the Global Economy», *EFI Policy Note*, 2022, Vol. 3 [in English].

- короткострокові;
- довгострокові;
- стратегічні;
- екзистенційні.

Перспективи подальших досліджень.

Отримані дані зробили внесок у процес пошуку оптимальної моделі застосування стратегії відбудови в післявоєнному відновленні. Звична парадигма сталого розвитку ґрунтувалася на геополітичній стабільності рубежу ХХ-ХХІ століття. Проте, нові соціокультурні реалії формують потребу в нових форматах реалізації принципів вказаної парадигми. Приклад України є зразком впровадження цілей відновлення в суспільстві, яке розвивається за форс-мажорних обставин, спричинених військовими діями. Тому ініціюється нова модель позиціонування кластерів розвитку у державі, охопленій війною, та визначаються стратегії відродження у післявоєнній відбудові.

Дискусія. Проблема реалізації стратегій в післявоєнній відбудові України пронизана низкою протиріч, які полягають у стані невизначеності щодо потенціалу окремих сфер суспільної діяльності, які зазнають руйнувань та втрат в ході війни. Результати дослідження вказують на змінну динаміку розвитку природного та соціокультурного середовища в Україні під час військових дій. Нестабільність, пов'язана з війною, зумовлює втрату потенціалу для досягнення цілей сталого розвитку. Водночас аналіз наукового дискурсу акцентує увагу на безальтернативності стратегії відновлення України, яка ґрунтуватиметься на принципах сталого розвитку.

Результати дослідження показують, що руйнування та втрати, спричинені війною в Україні є колосальними за масштабністю. Такі реалії є очікуваними та підтверджуються параметрами суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя в Україні. Це, в свою чергу, вказує на неминучу післявоєнну кризу економічного, соціального та культурного кластера життя українського суспільства. Зрозуміло, що за таких умов післявоєнне відновлення не можна організувати за принципами шокової терапії, оскільки це може поставити під сумнів подальше існування держави.

Відтак, оптимальною стратегією, яка пропонується в процесі післявоєнної відбудови є формування парадигми цілісного розвитку для українського суспільства.

Отримані результати, в яких визначається пріоритетність у відновленні України, корелюються з поглядами щодо актуальності аспектів відбудови²⁷, в яких допомога міжнародних партнерів повинна адресуватися конкретним сферам чи інституціям, а не мати абстрактний чи узагальнений характер²⁸. Зокрема, фінансова криза в українській економіці є наслідком фінансової турбулентності в період війни та не може мати фіксованої природи вирішення²⁹. З іншого боку, післявоєнна відбудова, базована на міжнародній допомозі, передбачатиме побудову удосконаленої фінансової системи з можливістю елімінації традиційно негативних проявів довоєнної моделі.

Масштабність застосування принципів розвитку підтримується в дослідженні Zakharchenko³⁰, де зазначається необхідність розгляду економічного розвитку та відновлення не лише в секторальному вимірі, але й в просторовому, що розширює формат впливу до глобальних параметрів. Схожими аргументами оперує Bogush³¹, зазначаючи потребу в максимальному залученні економічної активності до парадигми відбудови. Однією з моделей відбудови є теза про те, що процес відновлення фундаментальних сфер суспільної діяльності, зокрема економіки, повинен мати виключно стратегічний характер та корелюватися з цілями сталого розвитку в глобальному світі³².

Інтенсивність впровадження викликає найбільше суперечностей в працях дослідників. З одного боку, погляди Diachenko et al³³ пропонують максимально інтенсифікувати реалізацію відбудови. З іншого боку, керуючись історичним досвідом післявоєнної відбудови, Pidorycheva³⁴ наголошує на необхідності враховувати особливості моделі економічного розвитку держави. Оскільки економіка України ґрунтувалася на сировинній базі (яка по суті не постраждала) то це формує пріоритет трансформації процесу виробництва завдяки залученню нових технологій та дотриманню норм економічної активності. Подібної думки дотримуються Kulikov et al³⁵, які відзначають потребу в збалансуванні інноваційних та традиційних форматів

²⁷ Bogdan T., Landesmann M., Grieverson R. «Evaluation of Ukraine's National Recovery Draft Plan», *Policy Notes and Reports*, 2022, Vol. 61 [in English].

²⁸ Salikhova O., Krehivskiy O. «The state in the post-war industrial recovery and economic renewal: historical parallels and approaches for Ukraine», *Economy and forecasting*, 2022, Vol. 4, P. 5-34 [in English].

²⁹ Filatova H., Voytov S., Polishchuk Y., Dudchuk O. «The public debt of Ukraine in the economic development policy in the war and post-war periods: Bibliometric analysis», *Public and Municipal Finance*, 2022, Vol. 11, P. 142-154 [in English].

³⁰ Zakharchenko V. «Restoration of Ukraine From the Consequences of the War by Means of Neo-Economy: Sectoral and Spatial Approaches», *Ukrainian geographical journal*, 2022, Vol. 4, P. 23-36 [in English].

³¹ Bogush L. «Sustainability As A Priority Of Socio-Economic Development Of Ukraine», *Mechanism of an Economic Regulation*, 2022, Vol. 3-4, P. 71-77 [in English].

³² Pereira P., Zhao W., Symochko L., Inacio M., Bogunovic I., Barcelo, D. «The Russian-Ukrainian armed conflict will push back the sustainable development goals», *Geography and Sustainability*, 2022, Vol. 3, P. 277-287 [In English].

³³ Diachenko V., Diachenko N., Suray I., Novachenko T., Vasiurenko O. «Modern trends of innovative activity ensuring growth and sustainable development of the economy of Ukraine», *Scientific Horizons*, 2022, Vol. 25, P. 31-42 [in English].

³⁴ Pidorycheva I. «Post-war recovery of Europe: experience and lessons for Ukraine», *Journal of European Economy*, 2022, Vol. 21, P. 170-87 [in English].

³⁵ Kulikov P., Aziukovskyi O., Vahonova O., Bondar O., Akimova L., Akimov O. «Post-war Economy of Ukraine: Innovation and Investment Development Project», *Economic Affairs*, 2022, Vol. 76, P. 943-959 [in English].

розвитку в післявоєнній відбудові. Тому, в поточному дослідженні пропонується доволі виважено підходити до питання принципу інноваційності, який не повинен мати шокового ефекту для суспільства, яке й так виснажене війною.

Висновки. Отже, війна в Україні стала фактором нестабільності та турбулентності розвитку всіх сфер суспільного життя. У цьому контексті, принципи розвитку набувають нового значення та переорієнтовуються від традиційних виважених моделей поступу до парадигми цілісного відновлення суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного кластера. Важливо дотримуватися чіткої черговості актуалізації принципів відбудови, оскільки пріоритетність цілей має обґрунтованість реаліями післявоєнного стану держави. Також актуалізується проблема масштабності та інтенсивності розвитку сфер суспільної активності. Визначення потенціалу суспільства у подоланні негативних наслідків військових дій формує параметри здатності переходу від екстреної моделі відновлення до сталого формату післявоєнної відбудови. Відновлення є безперервним процесом, проте він може змінювати динаміку

як загалом, так і в окремих кластерах суспільної діяльності. Тому стратегія післявоєнного розвитку стане унікальним процесом, оскільки вперше така парадигма поступу суспільства буде впроваджена за умов відновлення держави, в якій відбулися тривалі та руйнівні повномасштабні бойові дії.

Igor Skakun – кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та філософії Буковинського державного медичного університету. Автор 34 наукових статей, монографії, 4-х навчально-методичних посібників. Коло наукових інтересів: філософія, історія, культурологія, історія України, українська філософія, філософська антропологія.

Ihor Skakun – PhD, Associate Professor of Social Sciences and Ukrainian studies Department in Bukovinian State Medical University, is the author of 34 scientific articles, monographs, 4 teaching aids on the history of Ukrainian culture. Scientific interests: history of Ukraine, philosophy, culture, philosophical anthropology, history of philosophy.

Received: 10.05.2024

Advance Access Published: July, 2024

© I. Skakun, 2024